

«БИР СААТ ХƏЛИФƏЛИК» ТАМАШАСЫ ЫАГГЫНДА

Максим Горьки адына Азербайжан-Девлет Көчү Тамашачылар Театры булжик мөвсүмүнү гочман элчичымыз, Азербайжан эдбийятынын ветераны Абдулла Шангин «Бир саат халифалик» п'есинин гурулушу эле багалды. Театрды адына дөлүмшү мүхтəлиф ишлы көчү тамашачылар өсөри кетдикчə артан бир маргазла гаршылаарга, дөңө-дөңө алову агышларга мүөлөп өз тамашаны ардан истə-далды коллективнə тəбрик этди.

Абдулла Шангин аркы өсөрдүн артык бир дөвүр əһəтə эдөн ардычылыгы классик эдбийятымыздын мүтарəгги, реалист əң-визялəринə давам əтдирип. Бу ардычылыгын гийəктəп чəһəтнə оңдөн ибарəтдир ки, эдбөн əң-визялəри мүасариклə узун сурəттə бирлəшдирип, о мүасир руһу, мүасир идеяны бир ардычылыгыдыр, халгын эңтичаларын, һəттын шəраггын, инкисафын тəлəблəринə əк əдир. һəм да бу-рала идея гурт, риторик шəкилдə дейди, бəдиə вəситəлəрлə, образларлə əк əдулур. Фикри гурт, бəгəдэн хылары ифəдə этмəк, өзү сөмг мөһитиə мүасариклəр йолу илə айдылашдырмаг Шяг ардычылыгына ялбачтыр. Əкиснə, бурада биз даима бəдин тəһийлəрлə, һəт сəһнəлəринə, айдын образларлə раст кəлирик, мүасирлик, идеялымы, ичтиман мə'на, онун образлар сийлэсиксизиндир, һəтти бəдиə идракын əдулур, бəдиə тəһийлəрдир.

Мүндөрчəснə эрəб фəлклəрундан алынмыш «Бир саат халифалик» п'есиндə дə биз бу хусусийиəтнə айдын көрүрүк. Язычы мүтарəгги ичтиман идеяны—сəдэт əмкəлдир идеяны—өзүнə мəхсус орижинал бəдиə вəситəлəрлə эаһирən чəк əкəс көрүнən, əсиклəднə мə'налын өз инандырчымы олан образларлə тəсдиг əдир. Бу п'есдə элчичымын кəздə өз орижинал хусусийиəтлəриндэн бири дə өзүгү парыз шəкилдə кəстəрмишдир. Абдулла Шангин дөмк олар ки, бүтүн əсəрлəриндə педагогги-тəрбийəви хəтт күчүлүр. Əлбəттə, мүасиликий шəрəф билəрək, армүгүн бəйх бир һиссəсини халг маарифиəтнə верми бир элчич үчүн бу, тəһийлəр өз Абдулла Шангин, сəнəт гаршысында, бəдиə ардычылыгыда даима сəкими əдулутуну, һəтти аңгəт дүб əнəдымы кичи əк əтдийини, модəлы фикирлəрлə уйғунашмаг кичи сəхтакəр мейлəрдэн узəг əдулутуну кəстəрмидир.

«Бир саат халифалик» п'есиндə йүксək педагогги дуйгу илə гурт өз элдə апаран нəсирəтчилийнə гапылмадан чалмы образлар ардычлымын, маргазы драматик сүжет вəситəсидə тəһийлəдик өз мүфəхəрлуг ифша олунмушлур. П'есдə бəйхлəрлə һəрмəт, һамуслу əмкəлə ашамаг, дөстлуг өз фəдакарлыг, халгын кəздə əдəтлəрини сөмг кичи охлагчнə проблемлəр гөвлүмш өз бəдиə шəкилдə һəл олунмушлур.

Истəр өсəрин дилиндə, истəр гəб්රəмандарык дүшүнчəсиндə өз һөрəkəтлəриндə хəлилик, халг руһу һакимдир. Фəклəру андирən кəздə ифəдə өз тəһийлəрлə, элчифə өз һəкəйялəр иччə, һаһир бир сəнəт-варымыда өсəрин сүжет хəттилə, драматик көвəрдикин инкисафы илə багланымышдир. Гочман элчичымыз бу өсəри əкисл

һалмыда узун илəлэр бугдан габаг элчичидир, лəкин инди өсидэн бу мөвзудə гайтлымыш, ону əсаслы сурəттə илчилəрək, ели нəсидə əмкəлə өз əз ардычы гурвəлəринə сарсылмаз инам тəрбийə эдөн кəздə бир драма чəвиришдир.

Көчү тамашачылар театр өсəрин тамаша һазырлашымыз чиддийиəтлə ичашмыш, ичтиман драматик, дид өз үсүлү хусусийиəтлəринə мүсафиг сəһнə вəситəлəрнə тапымышдир. Гурулушу режиссөр Эəфəр Нə'мəтов йолдаш ардычы кəлмə маликдир, сəһнəдə олан бүтүн персонажларын ойнады билэр, диггəтнəн бир тəрəф сələндə, о бири тəрəфлəрун узундараг чашылыг өз һөрəkəтсизлик аркымыз кичи һаллара йол верири. Тамашада дама режиссөрүн тəһийлə эдөн, истигəмəт верири, һөрəkəт китирнə фикиринин илчирини—кəрикснə, һəттə кичик өз ошнəдик ролларын ойнан актйорлар белə, янсыз илчилəр кичи бəйланьтə тапыр, бу өз а диккə шəкилдə чəрəн эдөн һадисини иштиракчымы олдулар. Бизчə бу, режиссөрүн гəблэсиздир. О бүтүн үсүрлəри бири-бирлə багал олан бүтүн бир тамаша ардычымыр.

Лəкин режиссөрүн һиссə гапылдыгы, əччү, мизан дуйгусуну итирип, ифрəтə вардыгы нигтəлэр дə вардыр ки, бунлар бə'зэн тамашанын тəһийлик өз инандырчымаг тə'сирини олтур. Мəsələn, Маликин халиф əдулуту сələндə өз һадис шит һөрəkəтлəр мəчбур этмəк нəйə элчичидир?

Көчү тамашачылар театрында ардычы һиссə өз энержи илə дөлү көчү актйөр гүвəснə етихийн һиссə олутур ки, бу, чəх севиндирчиг һадир. Оларын ичəрисиндə «Бир саат халифалик» гурулушунда мəһарəтлə чыгыш эдэн Ф. Ширшовамы өз Ю. Валиевнə гейд этмəк истордик. Агылды, идрəднə өз мұбəриз гыз Нəллə ролуну ойнан Фиронки Ширшова сəһнəдə чəх аршыр, өмнүнə бахдычə онун кəши ардычылыг имкəнлəрына малик əдулуту фикринə кəлирси. Фиронкиннə һөрəkəтлəрин истидир, эдтирас өз идрəд илə дөлүлүр ки, бу да образы тəһийиəтнə мүсафиг-

дир. Нəдирсə белə бир фикир өсөри ки, бу актрисə кəлчəкдə Азербайжан сəһнəсиндə драматик эдтираслары илə тамашачымын вəлэи эдөн образлəр эрлчичидир.

Һаруналрəшид ролуну ифə эдөн Вəлиев мөһнəтлалыма дөру гейд эдир, онун ардыгын образлə мүстəбиллəр мəхсус гəлиг өз əмкəлсə тəһийиəтнə айдын кəртиснə, ели заманда бу образлə өз гүвəснə өз мəггəтнəн һиссə эдэн адамнə гуртун, эсəмти лəрдир.

П'есин əсəс гəб්රəманы олан Малик ролуну республканьн əмкəлдər артисти Н. Сəдыгов ифə эдир. Бу, күрəkчб бир образдыр. Тəһийиəтнə чалмы, истə-далды, əйкəл фикирин олан Малик тəһийлəр, йүксək сəдэт йолу ахтыр. Онун дахлиийдə фитри истə-далды, өсир əдулуту янсыз өз эсəрлəр фикирлəр чəришмир, онун бүтүн варыгы бу мұбəриздэн ибарəтдир. Сəдыгов белə бир адамнə эдбнə тəһийиəтнə, иштирларынды, тəт-тəт гəлхыб этан севинчлəрини сəнəтлəригилə ачып кəстəрмидир. Онун һəр бир һөрəkəтнə илчилər, белə адам мəлə белə дамышар, белə һөрəkəт эдэр элчифə дүшүнүрснə. Образын мəһфи сийфəтлəрин атаркən, актйөрнə ифрəтə вардыкын, бəдиə шит өз эрси һөрəkəтлəр йол вердийннн илə илчилəрдə гейд этдик.

«Бир саат халифалик»дə Гəллуз Дəвəддə образл дə бəйхт ер тутур. О, халг мүдрүкүйүмүн, сəлəвəт өз хейрлəллыгыннəн рəжисдир. Республканьн халг эртисти Ə. А. Агəев рөлə мəлə бу чəһəтлən ачылмышын, узун мүдəт элчнə чыккыя образ ардычымыр.

Тамашанын бəдиə тəрбийəти (рəссам Н. Мустəфəев) өз мұмкəлсə (Зəкир Бəгмəров) өсəрин үмүчнə руһунə уйғунаш, əсəс ичтəмин дөрийднə ачылмышы өз гəвəрлəмисыма кичик эдир, тамашачымын мөвсүтү охшайдыр.

Умүмийиəтлə, «Бир саат халифалик» тамашасын театрын бəдиə вəллийиəтлəр өз көчү нəсидə сəгəм дуйгулар тəрбийə эдичидир.

Мирзə ИБРАҺИМОВ

«Бир саат халифалик» п'есиндə бир сəһнə